

Základní strategie k omezení znečišťování životního prostředí

Ilona Jančářová

VZTAH EKONOMICKÉHO REPRODUKČNÍHO PROCESU A PŘÍRODNÍCH ZDROJŮ

- I. Etapa - od počátku lidské existence do počátku průmyslové revoluce
- II. Etapa - od poloviny 18. století do počátku vědecko-technické revoluce
- III. Etapa - od poloviny 20. století do počátku 21. století
- IV. Etapa - naše současnost

PROBLEMATIKA SPOLEČNÉHO VLASTNICTVÍ

Statky:

- ◆ veřejné
- ◆ soukromé

- ◆ Technicko – ekonomické hledisko
- ◆ Institucionální hledisko

TECHNICKO - EKONOMICKÉ HLEDISKO

Soukromý statek

- ◆ plná konkurence ve spotřebě
- ◆ plná vylučitelnost ze spotřeby

TECHNICKO - EKONOMICKÉ HLEDISKO

Veřejný statek:

- ◆ Neexistence konkurence ve spotřebě
- ◆ Nevylučitelnost ze spotřeby
- ◆ Čisté veřejné statky
- ◆ Veřejné statky nepravé (existuje jistá konkurence ve spotřebě)

INSTITUCIONÁLNÍ HLEDISKO

- ◆ Přírodní zdroje v dostatečném množství
- ◆ Možnost neomezeného využívání

Statky volné

- ◆ Konkurence ve spotřebě
- ◆ Omezená dostupnost

Statky omezené

STRATEGIE K OMEZENÍ ZNEČIŠŤOVÁNÍ ŽP

Bez intervence státu:

- ◆ Odpovědnost za škodu
- ◆ Sousedská práva

Se státní intervencí – různé strategie:

- ◆ Teorie nulového rizika
- ◆ Teorie požadované technologie
- ◆ Teorie minimálních výdajů

PŘÍSTUPY K REGULACI ZNEČIŠŤOVÁNÍ

- ◆ Nástroje přímé regulace
- ◆ Ekonomické nástroje (nepřímé)
- ◆ Dobrovolné nástroje
- ◆ Přímé aktivity státu na ochranu ŽP

NÁSTROJE PŘÍMÉ REGULACE

- ◆ Všeobecné nástroje prevence
- ◆ Limity znečišťování
- ◆ Požadované technologie
- ◆ Administrativní nástroje (souhlasy, povolení, stanoviska)
- ◆ Zákazy/příkazy (povinnosti subjektů)
- ◆ Plošné mechanismy ochrany
- ◆ Kontrola, donucení, sankce
- ◆ Pravidla pro odstraňování protiprávních stavů

a) Všeobecné nástroje prevence

- ◆ Koncepční nástroje
 - Územní plánování
 - Plány odpadového hospodářství
 - Lesní hospodářské plány
 - Programy ke zlepšení kvality ovzduší
- ◆ Procedura posuzování vlivů na ŽP
- ◆ Bezpečnostní programy
- ◆ Havarijní plánování

KLADY A NEDOSTATKY PŘÍMÉ REGULACE

- ◆ Makroekonomicky velmi nákladné
- ◆ Snaha zmrazit rozvoj technologií
- ◆ Absence stimulace k překročení stanovených cílů
- ◆ Tvrdé ekonomické dopady na některé subjekty
- ◆ Nutnost rozsáhlého administrativního aparátu

KLADY A NEDOSTATKY PŘÍMÉ REGULACE

- ◆ Relativně rychlé působení
- ◆ Nenahraditelné v situacích mezního rizika
- ◆ Jednoduše aplikovatelné a kontrolovatelné
- ◆ Snadno čitelné a pochopitelné

EKONOMICKÉ NÁSTROJE

Cíl – podporovat ekonomické chování za účelem zlepšení kvality ŽP

Funkce:

- ◆ motivační
- ◆ zdrojová a kompenzační
- ◆ zajišťovací
- ◆ internalizace externalit

TEORIE EXTERNALIT

Externalita – externí náklady (výdaje), které nejsou omezeny na subjekt realizující určitou aktivitu

Externality - pozitivní
- negativní (nechtěné, postraní efekty výroby, vedoucí ke zvýšeným nákladům, které nese jiný subjekt/společnost)

TEORIE EXTERNALIT

Celkové společenské náklady na jednotku produkce

soukromé náklady + externí náklady

DŮVODY NEGATIVNÍCH EXTERNALIT

- ◆ Neexistence vlastnických práv k určitému zdroji
- ◆ Vlastnická či uživatelská práva nejsou jasně definována
- ◆ Existující vlastnická práva nejsou dodržována a chráněna

SYSTÉM EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ

Nástroje negativní stimulace:

- ◆ Poplatky za znečišťování životního prostředí
- ◆ Poplatky za využívání přírodních zdrojů
- ◆ Ostatní poplatky, zajišťovací nástroje, obchodovatelná emisní oprávnění

SYSTÉM EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ

Nástroje pozitivní stimulace:

- ◆ Dotace, subvence a granty poskytované z veřejných rozpočtů
- ◆ Zvýhodněné půjčky, úvěry a garance

SYSTÉM EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ

Nástroje smíšené stimulace:

- ◆ Úlevy při placení poplatků
- ◆ Daně

POPLATKY

a) Poplatky za znečišťování:

- ◆ Poplatky za znečišťování ovzduší
- ◆ Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových a podzemních
- ◆ Poplatky za ukládání odpadů na skládku

- úlevy při placení poplatků

POPLATKY

b) Poplatky za využívání přírodních zdrojů:

- ◆ Poplatek za odebrané množství podzemní vody
- ◆ Platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí
- ◆ Odvody za odnětí půdy ze ZPF
- ◆ Poplatky za odnětí pozemků z LPF
- ◆ Úhrady z dobývacího prostoru a vydobytých nerostů
- ◆ Odvody za kácení dřevin

POPLATKY

c) Ostatní poplatky:

- ◆ Poplatky na likvidaci autovraků
- ◆ Poplatky za výrobu a dovoz regulovaných látek a výrobků
- ◆ Poplatky v národních parcích

d) Obchodovatelná emisní oprávnění

e) Zajišťovací nástroje

- ◆ Depozitně refundační systémy
- ◆ Nástroje k zajištění závazků
 - environmentální pojištění
 - zajišťovací fondy a finanční rezervy

DOTACE, SUBVENCE

- ◆ Dotace, subvence a granty (např. kotlíkové dotace)
- ◆ Zvýhodněné půjčky a úvěry

DAŇOVÝ SYSTÉM

- ◆ Ekologická daň
- ◆ Daň z příjmů
- ◆ Daň spotřební
- ◆ Daň silniční
- ◆ Daň z nemovitostí

EKOLOGICKÁ DAŇ

Předmětem daně je:

- ◆ Zemní plyn
- ◆ Pevná paliva
- ◆ Elektřina

- možnosti osvobození od daně

DAŇ Z PŘÍJMŮ

Příklad osvobození od daně z příjmů (již zrušeno):

- ◆ malých vodních elektráren do výkonu 1 MW,
- ◆ větrných elektráren,
- ◆ solárních zařízení,
- ◆ zařízení na výrobu a energetické využití bioplynu a dřevoplynu, zařízení na výrobu elektřiny nebo tepla z biomasy,
- ◆ zařízení na výrobu biologicky degradovatelných látek stanovených zvláštním předpisem,
- ◆ zařízení na využití geotermální energie (dále jen "zařízení"),

a to v kalendářním roce, v němž byly poprvé uvedeny do provozu, a v bezprostředně následujících pěti letech.

DAŇ SPOTŘEBNÍ

◆ Předmětem daně jsou:

- minerální oleje, tj. motorové benzíny a letecké pohonné hmoty, střední oleje a těžké topné oleje a další
- líh
- pivo a víno
- tabákové výrobky

DAŇ SILNIČNÍ

Příklad: Od daně silniční jsou **osvobozena** vozidla pro dopravu osob nebo vozidla pro dopravu nákladů s největší povolenou hmotností méně než 12 tun, která:

- ◆ 1. mají elektrický pohon,
- ◆ 2. mají hybridní pohon kombinující spalovací motor a elektromotor,
- ◆ 3. používají jako palivo zkapalněný ropný plyn nebo stlačený zemní plyn, nebo
- ◆ 4. jsou vybavena motorem určeným jeho výrobcem ke spalování automobilového benzínu a ethanolu 85.

Slevy na dani – kombinovaná doprava

DAŇ Z NEMOVITOSTÍ

Příklad osvobození od daně ze staveb :

- ◆ stavby kulturních památek na dobu osmi let, počínaje rokem následujícím po vydání kolaudačního souhlasu na stavební úpravy,
- ◆ stavby na dobu pěti let od roku následujícího po provedení změny spočívající ve změně systému vytápění přechodem z pevných paliv na systém využívající obnovitelné energie solární, větrné, geotermální, biomasy, nejde-li o přímé spalování.

KLADY A NEDOSTATKY

Daň

- ◆ stimuluje ke snížení té výroby, která výrazně znečišťuje ŽP
- ◆ realokace zdrojů z produkce výrobků s vysokými externalitami k produkci jiného zboží
- ◆ nevyžaduje rozsáhlou kontrolu

KLADY A NEDOSTATKY

Poplatky:

- ◆ Stát formálně stanoví svá vlastnická práva k životnímu prostředí
- ◆ Růst nákladů na výrobu ohrožuje dosažení zisku, vytváří tlak na růst cen, zvyšuje nebezpečí bankrotu podniku
- ◆ Flexibilní
- ◆ Nevhodné pro regulaci nebezpečných látek, které je třeba vyloučit

KLADY A NEDOSTATKY

Dotace, subvence:

- ◆ Fungují jako úplata za to, že podnik nebude vypouštět znečišťující látky
- ◆ Právo znečišťovat je přiznáváno podnikajícím subjektům

KLADY A NEDOSTATKY NEPŘÍMÉ REGULACE

- ◆ Zvýšení efektivity nákladů na ochranu ŽP
- ◆ Stimulace ke snížení poškozování ŽP na základě ekonomického chování
- ◆ Zvýšení pružnosti chování subjektů
- ◆ Nejsou vhodné pro rizikové situace, kdy hrozí poškození ŽP
